

تأثیرات اقتصادی گردشگری روستایی در دستیابی به توسعه پایدار (مطالعه موردی: مناطق روستایی تاریخی ماسوله و گشت قلعه رودخان استان گیلان)

سمیراء جوادی باغی* - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
محمدکریم معتمد - دانشیار، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده علوم کشاورزی، دانشگاه گیلان رشت، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۷ شهریور ۱۴۰۲
تاریخ پذیرش: ۰۸ آذر ۱۴۰۲

چکیده

مقدمه: گردشگری در مفهوم پایداری در برگیرنده پردازش معنایی خاص خود است. زایش این مفهوم در ادبیات گردشگری، حاصل تلاش در جهت دستیابی به پایداری در زمینه‌های توسعه است. حال اگر توسعه‌ی پایدار یکی از اهداف عینی این عصر از صنعت گردشگری است، پس اندازه‌گیری عملکرد و اثرات اقتصادی آن یک ضرورت است. گردشگری روستایی می‌تواند به مانند یکی از گزینه‌های مناسب برای بهبود وضعیت اقتصادی، درآمدزایی، ایجاد اشتغال و دگرگونی‌های مثبت دیگر در روستا باشد.

هدف پژوهش: هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیرات اقتصادی توسعه‌ی پایدار گردشگری روستایی تاریخی ماسوله و گشت قلعه رودخان شهرستان فومن در استان گیلان می‌باشد.

روش‌شناسی تحقیق: این تحقیق از جنبه‌ی هدف کاربردی و از جنبه‌ی جمع‌آوری اطلاعات، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه‌ی آماری این تحقیق ۳۱ نفر از فعالان حوزه‌ی گردشگری روستایی در مناطق روستایی ماسوله و گشت قلعه رودخان استان گیلان می‌باشند. داده‌های این تحقیق از طریق پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته که ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها بوده است صورت گرفت، که پس از استخراج داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: مناطق روستایی ماسوله و گشت قلعه رودخان استان گیلان است.

یافته‌ها و بحث: نتایج این تحقیق نشان می‌دهد بین متغیرهای افزایش درآمد، کاهش فقر، اشتغال‌زایی، تقویت شغل‌های کاذب و غیرمولد، افزایش قیمت زمین و مسکن، تغییر کاربری اراضی کشاورزی برای اهداف و فعالیت‌های دیگر اقتصادی، تحریک سرمایه‌گذاری در روستا با ورود گردشگران، بهبود وضعیت جاده‌های روستایی، افزایش تنوع محصولات تولیدی، توسعه‌ی صنایع دستی بومی و محلی، ایجاد امکانات تفریحی-فرآغتی در روستا، ایجاد انگیزه جهت ترمیم خانه‌های سنتی، و غیره، با اثرات اقتصادی گردشگری روستایی در دستیابی به توسعه‌ی پایدار، رابطه معنی داری در سطح ۵ درصد داشته است.

نتایج: بهبود وضعیت اقتصادی در سطح روستا با به عبارتی توسعه‌ی اقتصادی در روستا می‌تواند به توسعه‌ی عوامل دیگر از جمله توسعه‌ی اجتماعی و فرهنگی نیز منجر گردد و نهایتاً یک توسعه‌ی همه جانبه و پایدار را در روستاها سبب گردد، در این صورت است که رسیدن به اهداف توسعه‌ی پایدار روستایی و هم‌چنین دستیابی به اهداف توسعه‌ی ملی امکانپذیر خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: گردشگری روستایی، اقتصاد، توسعه پایدار.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین شاخه‌های گردشگری، گردشگری روستایی است که امروزه به مثابه‌ی فعالیت فراگیر جهانی تأکیدی بر توسعه‌ی سیاست‌های منطقه‌ای و محلی شناخته می‌شود. از آن‌جا که مقصدهای گردشگری روستایی به‌عنوان بخشی مهم از نظام گردشگری و برآیندی از تحول و تطور پدیده‌های مکانی-فضایی در پهنه‌ی فضا به شمار می‌آیند (Pernecky, 2010: 3, Diamantis, 2007: 50, Franklin, 2007: 133, Boers & Cotterill, 2005: 152). برنامه‌ریزی فضایی به دنبال یک نظم فضایی ارگانیک است که در آن هر جامعه و سرزمین بر اساس جایگاه و مرتبه‌ای که دارد در فرآیند توسعه، فعالیت‌ها و کارکردها نقش داشته باشد و در حد جایگاه خود از منابع و دستاوردهای توسعه بهره‌مند شود (Jomehpour, 2005: 113). گردشگری، اساساً یک تجربه غنی و پربار برای بازدیدکنندگان است و اشتغال گردشگری، درآمدزایی و سایر منافع را برای جامعه میزبان به همراه دارد که باید با برنامه‌ریزی و یا مدیریت صحیح اعمال گردد. اگر محیط طبیعی یا فرهنگی لطمه ببیند یا گردشگری ضعیف عمل کند، ما تحریک نیروی مثبت افراد را برای پایداری و غنی نمودن محیط‌زیست را از دست می‌دهیم. مفهوم توسعه‌ی پایدار نقطه عطف هر چه پربارتر و هماهنگ‌تر نمودن ارتباط بین سه عنصر مهم، بازدیدکننده، جوامع میزبان و محیط‌زیست می‌باشد. در زمینه‌ی تلاش جهت برآوردن نیازهای نسل‌های حال و آتی، توسعه‌ی پایدار به عنوان متعادل کننده سود کوتاه مدت با حفظ محیط‌زیست در بلند مدت عمل می‌نماید (Hall & Lew, 1999: 75). در واقع توسعه پایدار، تعادل بین حفاظت از محیط‌زیست، حفظ یکپارچگی فرهنگی و ارتقاء سود اقتصادی در ملت‌های توسعه یافته و در حال توسعه را ترغیب می‌کند. گردشگری مزیت‌های فراوانی دارد و می‌تواند منبع مهمی برای اشتغال باشد، چرا که اشتغال در این صنعت به مهارت و کارآموزی بالایی نیاز ندارد و مردم محلی با کمی مهارت می‌توانند در مشاغل خدماتی مشغول به کار شوند. گردشگری فعالیتی است که غیر از مزایای اقتصادی و اشتغال‌زایی، تأثیرات اجتماعی و فرهنگی بسیاری دارد. با توسعه‌ی گردشگری می‌توان باعث افزایش سطح رفاه زندگی اجتماعات بومی شد. از سویی دیگر از دهه ۱۹۷۰ با ساختاردهی مجدد اقتصاد و بحران کشاورزی فرصت‌های اقتصادی در جوامع روستایی کاهش یافته و این تغییرات ایده‌های توسعه‌ی اقتصادی جوامع روستایی را محدود می‌سازد و راهبردهای قدیمی توسعه را ناپایدار و کشورها را به جست‌وجوی بیشتر برای راه‌های غیر سنتی برای پایداری‌شان مجبور ساخته است (Wilson, 2001). در کشورهای جهان از گردشگری به عنوان کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه اقتصادی نواحی یاد شده است (Sharpley, 2009).

امروزه، دیگر در تعریف توسعه نمی‌گویند که توسعه چیست، بلکه می‌گویند توسعه چه باید باشد. در این بایدها و نبایدها است که ارزش‌های مختلف مطرح می‌شوند و به توسعه، جهت می‌دهند. نگاه جدید به توسعه، تقابل منافع بین رشد اقتصادی و محیط مطرح می‌شود. عدالت بین نسل‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد و نیازهای ساده، مشروع و واقعی از خواسته‌های کاذب تفکیک می‌گردد (زاهدی، ۱۳۸۶: ۲۰۶). اخیراً بحث‌های مربوط به توسعه‌ی پایدار نتایجی مانند تأکید بر رشد اقتصادی جهت بهبود رفاه کلی، جانشینی منابع تجدید ناپذیر، استفاده از تکنولوژی جهت غلبه بر تقلیل منابع طبیعی، عملکردهای مدیریت زیست محیطی جهت غلبه بر اثرات منفی رشد اقتصادی و ارزش جهان بدون بشر می‌باشد (Gorden, 2007: 29).

گردشگری پایدار از اواخر دهه‌ی ۱۹۸۰ از توسعه‌ی اقتصاد محوری به سمت توسعه‌ی هرچه پایدارتر توسعه‌ی گردشگری حرکت کرد. سازمان جهانی جهانگردی برای اولین بار در سال ۱۹۸۸ (۱۳۶۷) اصطلاح گردشگری پایدار را طبق معیارهای گزارش براتلند این‌گونه تعریف نمود، گردشگری پایدار، نیازهای گردشگران حاضر و جوامع میزبان را با محافظت و ارتقاء فرصت‌های آیندگان برآورده می‌کند. هدف‌های گردشگری پایدار و توسعه‌ی پایدار، تأمین نیازهای اساسی جامعه و گسترش فرصت‌ها برای کیفیت بهتر زندگی است. سیستم اقتصادی باید قادر به تأمین منابع و دانش فنی برای دستیابی به این هدف باشد. شرایط اساسی برای توسعه‌ی پایدار، در نظر گرفتن افراد و گروه‌های ذینفع در این روند است (رضوانی، ۱۳۸۷: ۱۰۹).

سواربروک معتقد است: ابعاد سه‌گانه گردشگری پایدار عبارتند از:

- محیط زیست (طبیعی و دست ساخت)
- حیات اقتصادی جوامع میزبان و شرکت‌های گردشگری
- جنبه‌های اجتماعی گردشگری (اثرات آن بر فرهنگ میزبان و گردشگران)

اگرچه در آغاز، علاقه به محیط‌زیست بیشترین توجه‌ی علاقه‌مندان به پایداری را جلب نموده بود، اما امروزه این سه بعد از ارزش یکسانی برخوردارند. مدیریت گردشگری پایدار در صورتی که ارتباط بین این سه بعد به خوبی شناسایی شود، می‌تواند موفقیت‌آمیز باشد (Swarbrooke, 1998: 83). موفقیت و رشد پایدار گردشگری در گرو عملکرد مناسب و هماهنگ عناصر و فاکتورهای متعددی است که با

هم ارتباط تنگاتنگی دارند. میان گردشگری، ثبات اقتصادی، اجتماعی و امنیت، رابطه‌ای وجود دارد و هرگونه بروز ناامنی و بکارگیری خشونت در سطوح مختلف زبان‌های جبران‌ناپذیری به این صنعت وارد می‌سازد.

امروزه بحث‌های اقتصادی به عنوان مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین اصل در تدوین استراتژی توسعه گردشگری در جهان به شمار می‌آید. چراکه توسعه زیرساخت‌های جهانگردی تا حدود زیادی به وضعیت اقتصادی و اجتماعی منطقه بستگی دارد (رحیم پور، ۱۳۸۴). از طرفی، نقش و تأثیر صنعت جهانگردی در ترسیم امنیت ملی یک کشور چنان است که اکثر کشورهای توسعه یافته با وجود دارا بودن منابع کلان اقتصادی و درآمد، ترجیح می‌دهند بر روی صنعت توریسم متمرکز شوند. گردشگری فعالیتی است که غیر از مزایای اقتصادی و اشتغال زایی، تأثیرات اجتماعی و فرهنگی بسیاری دارد. با توسعه گردشگری می‌توان باعث سطح رفاه زندگی اجتماعات بومی شد، تجربیات گذشته نشان داده است که عدم تعادل‌های اقتصادی و مشکلات اجتماعی به علت فقدان برنامه‌ریزی‌های لازم بوده است.

گردشگری روستایی می‌تواند به مانند یکی از گزینه‌های مناسب برای درآمدزایی و ایجاد شغل و تحولات و دگرگونی‌های مثبت روستاها در نظر گرفته شود. یکی از اهداف مهم توسعه روستایی، کاهش بیکاری، ایجاد و افزایش فرصت‌های شغلی است. کاهش اشتغال در بخش کشاورزی این واقعیت را نشان می‌دهد که، در آینده افزایش اشتغال در نواحی روستایی بیشتر در گرو توسعه بخش‌های صنعت و خدمات خواهد بود (رضوانی، ۱۳۸۷). به همین دلیل است که اکثر صاحب نظران در استراتژی‌های توسعه روستایی، به متنوع‌سازی اقتصاد روستایی و کارا نمودن آن از طریق ایجاد انواع فعالیت‌های اقتصادی تأکید می‌کنند. توسعه گردشگری در نواحی روستایی و استفاده از جاذبه‌های متعدد طبیعی و فرهنگی روستا به عنوان منبع درآمد و معیشت مردم روستا و در عین حال کمک به حفظ سرمایه‌ها و جاذبه‌های منحصر به فرد طبیعی و فرهنگی روستا، یکی از راهبردهایی است که در بسیاری از کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته است و به عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و یکی از مهم‌ترین مشاغل مدرن در مناطق روستایی ارتقاء یافته است (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰). گردشگری روستایی جزئی از صنعت عظیم گردشگری است که می‌تواند نقش عمده‌ای در توانمندسازی مردم محلی و تنوع بخشی به رشد اقتصادی ایفاء کند (شریف‌زاده و مرادی‌نژاد، ۱۳۸۱). توسعه گردشگری روستایی به عنوان یک بخش ارزشمند و رشد یابنده در زمینه رهیافت اقتصادی مطرح است و در زمینه سرمایه‌گذاری، با توجه به دسترس بودن منابع و پایین بودن قیمت‌ها و کوچک بودن طرح‌ها در مقایسه با دیگر طرح‌های گردشگری، خطرها و هزینه‌های کمتری دارد (پاپلی یزدی، ۱۳۸۲). این طرح‌ها می‌توانند، علاوه بر این که زمینه‌های اشتغال پاره وقت و فصلی را فراهم نمایند، می‌توانند موجب رونق تولید و فعالیت‌های اقتصادی در روستا و نهایتاً توسعه روستا گردند. به عبارت دیگر با برنامه‌ریزی مناسب و منطبق با شرایط می‌توان از این راهبرد جهت ثبات اقتصادی و جمعیتی روستاها استفاده نمود.

مهم‌ترین پیامدهای گردشگری برای روستاییان بی‌شک مسائل اقتصادی روستا است که با توجه به رشد جمعیت جوامع روستایی و شهری یکی از نیازهای اساسی ایجاد شغل‌های مناسب، برای افراد جدید با استعدادهای متفاوت است. از این رو برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری روستاها، موجب افزایش نگرش مثبت روستاییان با توجه به وجود زمینه‌های شغلی و درآمدی به روستا و گردشگری خواهد شد. گردشگری می‌تواند یک شغل مناسب جانبی برای روستاییان باشد که اثر مستقیمی بر رشد آن‌ها داشته باشد.

روستاها به عنوان مبدأ اصلی آغاز یکجانشینی بشر و پیدایش کشاورزی و دامپروری و نیز مبدأ اولین تحولات اجتماعی امروزه در دنیا مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. با افزایش جمعیت روستا یکی از مشکلات بوجود آمده برای روستاییان، اشتغال می‌باشد. و راه حل مناسب برای این شرایط بهره بردن از مدیریت صحیح در راستای توسعه پایدار روستا است. گردشگری، اساساً یک تجربه غنی و پربار برای بازدیدکنندگان است و اشتغال گردشگری، درآمدزایی و سایر منافع را برای جامعه میزبان به همراه دارد. گردشگری در مفهوم پایداری در برگزیده پردازش معنایی خاص خود است. زایش این مفهوم در ادبیات گردشگری، حاصل تلاش در جهت دستیابی به پایداری در زمینه‌های توسعه است. با محوریت قرار دادن گردشگری برای توسعه پایدار روستایی و تأکید بر این که که گردشگری در روستاها باعث ایجاد شغل و تأثیر بسزا در درآمد معیشتی مردم روستا و باعث ارتقای سطح روستاها می‌شود. مناطق روستای تاریخی ماسوله و قلعه رودخان دارای ویژگی‌های با ارزش محیط-زیستی، فرهنگ و آداب و دارای بافت‌های تاریخی می‌باشد. با در نظر گرفتن ویژگی‌های طبیعی و غیر طبیعی این منطقه، می‌توان با برنامه‌ریزی و استراتژیک مناسب شرایط را برای پایداری توسعه، فراهم آورد.

این تحقیق در منطقه روستایی تاریخی ماسوله و گشت قلعه رودخان استان گیلان با استفاده از پرسش‌نامه به عنوان ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز صورت گرفته است. تأثیرات اقتصادی توسعه پایدار گردشگری روستایی مناطق تاریخی ماسوله و گشت قلعه رودخان، می‌تواند به عنوان یک معیار مهم برای تبیین خط و مشی مناسب برای توسعه پایدار گردشگری باشد، که نتایج آن می‌تواند، گزینه‌های مناسب

برای درآمدزایی و ایجاد شغل و دگرگونی های مثبت روستایی استفاده گردد که با هدفی مهم در توسعه روستایی یعنی کاهش بیکاری و ایجاد فرصت‌های شغلی معنا پیدا می‌کند.

مسئله اصلی این تحقیق این است که آیا گردشگری روستایی می‌تواند در رشد اقتصادی، رفاه نسبی روستاییان و دستیابی به توسعه پایدار روستایی گام محکمی بردارد؟

احمد رومیانی و همکاران ۱۳۹۷، در تحقیقی با عنوان برنامه‌ریزی راهبردی فضایی توسعه پایدار مقاصد گردشگری روستایی با استفاده از مدل استراتژیک SOAR، به این نتیجه دست یافتند که، مهم‌ترین مسائل اجرایی از نظر ذی‌نفعان به ترتیب، برگزاری همایش‌ها و نشست‌های توسعه سرمایه‌گذاری در گردشگری روستایی، تقویت زیر ساخت کالبدی (راه‌های ارتباطی) و بر طرف کردن مشکلات مرتبط با موانع محیطی (توپوگرافی، شیب و ارتفاع) گردشگری و دستیابی به عوامل مؤثر بر رضایت گردشگران خارجی که مستلزم ارزیابی مستمر، شناسایی، دسته‌بندی و تحلیل مجموعه نیازها، انتظارات و ادراکات گردشگران که اولویت اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

رامین غفاری و همکاران ۱۳۹۳، در تحقیق خود با عنوان تعیین سازمان و ساختار توسعه فضایی گردشگری روستایی در شهرستان بویراحمد به این نتیجه دست یافتند که، ساختار مکانی-فضایی حاکم بر ۲۹ حوزه گردشگری روستایی و تعیین اولویت‌ها براساس سنجش قابلیت‌ها در روندی از توسعه فضایی گردشگری روستایی مشخص گردید تا در مقیاس منطقه‌ای نیز مورد استفاده قرار گیرد از این رو راهبردهای اجرایی در توسعه ساختار و سازمان فضایی حاکم بر حوزه‌های گردشگری روستایی ارائه گردید.

علی‌اکبر نجفی و همکاران ۱۳۹۹، در تحقیقی با عنوان ظرفیت‌سنجی گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه فضایی و اقتصادی نواحی بیلاقی مورد: بخش مرکزی شهرستان دماوند، نتایج مطالعات در بخش گردشگری روستایی نشان می‌دهد که گردشگری عامل مهمی دربروز تغییرات مثبت و منفی به خصوص در زمینه‌های کالبدی- فضایی و اقتصادی در سطح محلی و ناحیه‌ای محسوب می‌شود. این فعالیت اگرچه از یک‌سو می‌تواند باعث تحول و توسعه نواحی روستایی گردد، اما تماماً می‌تواند دارای پیامدهای نامطلوب باشند.

احمد رومیانی و همکاران ۱۳۹۸، در تحقیقی با عنوان ارائه الگویی برای توسعه پایدار مقصدهای گردشگری روستایی با رویکرد برنامه‌ریزی فضایی مورد مطالعه: شرق استان مازندران، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ابعاد و شاخص‌های برنامه‌ریزی فضایی در تبیین توسعه پایدار مقصدهای گردشگری روستاها مؤثرند. شاخص‌های انتخاب شده، با توجه به شرایط و مقتضیات مناطق روستایی، قابلیت آزمون‌پذیری و عملیاتی در سطح روستاهای مشابه را دارند. بنابراین، مهم‌ترین عامل در فرایند برنامه‌ریزی فضایی توسعه پایدار مقصدهای گردشگری روستایی در گام نخست شناخت ظرفیت‌های مکان (محیطی و کالبدی) شامل تنوع جاذبه‌های طبیعی، کیفیت جاذبه‌ها، موقعیت استقرار جاذبه‌ها، بعد انسان (اجتماعی - فرهنگی) شامل فرهنگی و سیاسی، مشارکت مردم محلی و آموزش، بعد فعالیت (کارکردها) شامل خدمات اقامتی، پذیرایی، توزیع خدمات و اطلاع‌رسانی، سرمایه‌گذاری، اشتغال و درآمدزایی است.

روش پژوهش

این تحقیق در راستای بررسی تأثیرات اقتصادی گردشگری روستایی در دستیابی به توسعه پایدار صورت گرفته است. این تحقیق از جنبه‌ی هدف کاربردی و از جنبه‌ی جمع‌آوری اطلاعات، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. هدف کلی این تحقیق، بررسی تأثیرات اقتصادی توسعه پایدار گردشگری روستایی تاریخی ماسوله و گشت قلعه رودخان شهرستان فومن استان گیلان در دستیابی به توسعه پایدار، می‌باشد که می‌تواند در کاهش بیکاری در سطح استان و افزایش درآمد روستاییان استان گیلان و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید مؤثر باشد. جامعه آماری این تحقیق ۳۱ نفر از فعالان حوزه گردشگری روستایی در مناطق روستایی ماسوله و گشت قلعه‌رودخان استان گیلان می‌باشند. داده‌های این تحقیق از طریق پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته که ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها بوده است صورت گرفت. که پس از استخراج داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

ماسوله در جنوب غربی استان گیلان در بخش سردار جنگل فومن، ۶۰ کیلومتری شهر رشت ۳۶ کیلومتری شهر فومن و ۲۰ کیلومتری شهر ماکلوان واقع است. راه قدیمی ماسوله به خلخال که در گذشته شاهراه ارتباطی گیلان و آذربایجان بوده است به منظور حفاظت از محیط‌زیست، طبیعت بکر و میراث معنوی ماسوله و جلوگیری از تخریب منابع طبیعی و دخل و تصرف، با دخالت سازمان حفاظت از محیط‌زیست و پایگاه

میراث فرهنگی ماسوله در چندین دهه گذشته از سمت استان گیلان حفاظت شده است. پس از ثبت ماسوله به عنوان میراث فرهنگی و طبیعی، اجازه ساخت و ساز و توسعه‌ی شهر توسط شهرداری ماسوله (تأسیس ۱۳۱۱)، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و سازمان حفاظت محیط زیست، داده نشد و مجموعه‌ی شهر تاریخی تقریباً به همان صورت قدیمی و تاریخی مورد حفاظت قرار گرفته است. ماسوله شامل وسعتی معادل یکصد هکتار منطقه تحت حفاظت میراث فرهنگی و منابع طبیعی، یکی از خوش آب و هواترین نقاط ایران است که هر ساله پذیرای ده‌ها هزار گردشگر می‌باشد. شهر تاریخی و توریستی ماسوله به دلیل داشتن معماری منحصر به فرد در جهان شناخته شده است. ماسوله با کوهستان‌های مرتفع، جنگل و بیابانات سرسبز از توریستی‌ترین مناطق شمالی ایران با جلوه‌های طبیعی فراوان به ویژه در اواخر بهار و فصل تابستان است و قله شاه معلم در ماسوله با ارتفاع ۳۰۵۰ متر بلندترین نقطه استان گیلان و هدفی جذاب برای گروه‌های کوهنوردی می‌باشد. دو هتل در داخل فضای معماری سنتی ماسوله و چندین هتل در جاده منتهی به آن پذیرای گردشگران ایرانی و خارجی هستند هم‌چنین تعداد زیادی مهمان‌خانه و خانه اجاره‌ای هم در این زمینه وجود دارند.

دژ رودخان یا قلعه حسامی نام قلعه‌ای است متعلق به دوره امپراتوری ساسانی که بر فراز ارتفاعات جنگلی شهرستان فومن در روستای رودخان ساخته شده. برخی کارشناسان، ساخت قلعه را در دوران ساسانیان و مقارن با حمله تازیان به ایران دانسته‌اند. این قلعه با ۲۰۶ هکتار مساحت بر فراز ارتفاعات روستای رودخان قرار دارد. دیوار قلعه ۱۵۰۰ متر طول دارد و در آن ۶۵ برج و بارو قرار گرفته است. دژ رودخان در ۳۰ کیلومتری شهر فومن است. فاصله مستقیم قلعه تا شهر ماکلوان ۲۵ کیلومتر، تا ماسوله ۴۵ کیلومتر و تا شفت ۲۰ کیلومتر است. اما از مسیر اصلی و آسفالت‌نهی مسافت قلعه تا فومن ۲۵ کیلومتر، تا ماکلوان تقریباً ۳۵ کیلومتر و تا ماسوله ۶۰ کیلومتر است. این قلعه در ارتفاعی بین ۶۶۵ تا ۷۱۵ متر ارتفاع از سطح دریا واقع شده و در کنار آن رودی با همین نام جاری است. این دژ با ارزش تاریخی که دارد بنا بر ساختار، معماری و ویژگی‌های استراتژیکی و رزمی، در ۳۰ مرداد ۱۳۵۴ خورشیدی، به شماره ۱۵۴۹/۳ در فهرست آثار تاریخی و ملی ثبت شد. جاذبه گردشگری در روستاهای ماسوله و قلعه رودخان را می‌توان به بخش‌های ذیل تقسیم نمود:

- بافت‌های تاریخی
- فرهنگ و آداب
- کوه، جنگل و پوشش گیاهی
- آبشارها و رودخانه‌ها
- حیوانات وحشی
- کشاورزی و باغداری
- خوراک

در مناطق تاریخی ماسوله وجود خانه‌های طبقاتی قدیمی ساخته شده بر روی کوه‌ها و نیز در قلعه‌روخان وجود قلعه‌ی تاریخی در این منطقه که همراه است با محیط‌زیستی آرام، میزبان گردشگران زیادی است که برای تفریح به استان گیلان می‌آیند. وجود جنگل‌های هیرکانی در این مناطق همراه با کوه‌های مرتفع موجب جذب گردشگران دوست‌دار طبیعت به این بخش‌ها شده است. در این محیط زیست زیبا و بکر انواع بساندگان و پرندگان زندگی می‌کنند که می‌توان به گربه وحشی، خرس، مرال، گرگ و گراز اشاره نمود. از تولیدات کشاورزی و باغداری این منطقه می‌توان به تولید چای، برنج و فندق اشاره نمود. که تنوع تولیدات کشاورزی باعث شده تا غذاهای متفاوتی پدیدار شود که این امر بی‌تأثیر بر انتخاب شهر رشت به عنوان شهر خلاق خوراک شناسی نباشد.

یافته‌ها و بحث

یافته‌های تحقیق، در دو بخش آمار توصیفی و تحلیلی ارائه شده است.

یافته‌های توصیفی

جدول ۱. جنسیت، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، محل زندگی و محل تولد افراد شاغل در حوزه‌ی گردشگری

متغیر	گویه‌ها	درصد
جنسیت	مرد	۶۳/۲
	زن	۳۶/۸
وضعیت تأهل	مجرد	۳۱/۶
	متأهل	۶۸/۴
	زیردیپلم	۳۱/۶
میزان تحصیلات	دیپلم	۴۲/۱
	کارشناسی	۲۶/۳
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۰
محل زندگی	شهر	۶۳/۲
	روستا	۳۶/۸
محل تولد	شهر	۴۲/۱
	روستا	۵۷/۹

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد، افراد شاغل در حوزه گردشگری روستایی مناطق ماسوله و قلعه رودخان: ۶۳/۲ درصد افراد مرد و ۳۶/۸ درصد افراد زن، افراد مجرد ۳۱/۶ درصد و افراد متأهل ۶۸/۴ درصد، افراد دارای مدارج زیر دیپلم ۳۱/۶ درصد و افراد دارای دیپلم ۴۲/۱ درصد و افراد دارای مدرک کارشناسی ۲۶/۳ درصد، ۶۳/۲ درصد افراد ساکن شهر و ۳۶/۳ درصد افراد ساکن روستا، ۴۲/۱ درصد افراد متولد شهر و ۵۷/۹ درصد افراد متولد روستا می‌باشند.

هم‌چنین نتایج این تحقیق نشان داده است:

– میانگین سن افراد شاغل در حوزه گردشگری روستایی مناطق ماسوله و قلعه رودخان ۴۱/۲۱، میانگین درآمد افراد شاغل در حوزه گردشگری روستایی مناطق ماسوله و قلعه رودخان ۵۷۰۰۰۰۰۰ ریال، میانگین زمین زیر کشت افراد شاغل در حوزه گردشگری روستایی مناطق ماسوله و قلعه رودخان ۰/۸۳ هکتار، مدت زمان افراد شاغل در حوزه گردشگری روستایی مناطق ماسوله و قلعه رودخان ۲۱/۴ سال می‌باشد.

جدول ۲. بررسی نگرش پاسخگویان در رابطه با اثرات اقتصادی گردشگری

متغیرها	خیلی کم درصد	کم درصد	تا حدودی درصد	زیاد درصد	خیلی زیاد درصد
افزایش درآمد	۲۶/۳	۳۱/۶	۲۶/۳	۱۰/۵	۵/۳
کاهش فقر	۲۶/۳	۴۷/۴	۲۱/۱	۵/۲	۰
شکاف و اختلاف درآمدی	۳۶/۵	۳۷/۲	۱۵/۸	۱۰/۵	۰
اشتغال‌زایی	۱۵/۸	۲۶/۳	۴۲/۱	۱۰/۵	۵/۳
جثبات درآمدی	۲۱/۱	۳۵/۴	۳۸/۲	۵/۳	۰
بالارفتن انگیزه و تلاش برای فعالیت‌های اقتصادی	۲۶/۳	۳۱/۶	۳۱/۷	۵/۳	۵/۳
تقویت شغل‌های کاذب و غیرمولد	۱۵/۸	۳۱/۶	۳۶/۸	۱۵/۸	۰
ایجاد مشاغل مکمل و متعدد	۳۸/۲	۴۲/۱	۵/۳	۵/۳	۹/۱
کاهش مهاجرت روستائیان	۵/۳	۵۷/۹	۲۱/۱	۵/۳	۱۰/۴
ارتقا جایگاه منطقه‌ای روستا	۱۰/۵	۲۱/۱	۵۲/۶	۱۰/۵	۵/۳
افزایش قیمت زمین و مسکن	۵/۳	۳۱/۶	۱۰/۵	۱۵/۸	۳۶/۸
تغییر کاربری اراضی کشاورزی برای اهداف و فعالیت‌های دیگر اقتصادی	۱۰/۵	۱۵/۸	۱۵/۸	۲۶/۳	۳۱/۶
تحریک سرمایه‌گذاری در روستا با ورود گردشگران	۵/۳	۱۵/۸	۲۱/۱	۳۶/۷	۲۱/۱
افزایش میزان ریسک‌پذیری سرمایه‌گذاری	۱۵/۸	۱۵/۸	۳۱/۶	۲۶/۳	۱۰/۵
بهبود کیفیت خدمات حمل و نقل	۵/۳	۳۶/۸	۱۵/۸	۴۲/۱	۰

۰	۱۵/۸	۴۲/۱	۳۱/۶	۱۰/۵	بهبود وضعیت جاده‌های روستایی
۰	۴۲/۱	۲۶/۳	۲۶/۳	۵/۳	افزایش تنوع محصولات تولیدی
۰	۲۱/۱	۴۲/۱	۳۶/۸	۰	افزایش قیمت کالاها و اجناس محلی
۵/۳	۳۱/۶	۳۱/۵	۲۶/۳	۵/۳	توسعه صنایع دستی بومی و محلی
۵/۳	۴۲/۱	۳۶/۸	۱۵/۸	۰	افزایش هزینه‌های زندگی
۰	۱۵/۸	۴۷/۴	۳۶/۸	۰	ایجاد یا توسعه بازارهای محلی
۱۰/۵	۱۵/۸	۱۵/۸	۴۷/۴	۱۰/۵	بهبود ساختارهای زیربنایی و تشکیلاتی
۱۰/۵	۱۵/۸	۳۱/۶	۲۶/۳	۱۵/۸	افزایش ساخت و ساز در روستا
۱۰/۵	۳۶/۴	۳۱/۶	۱۱	۱۰/۵	ایجاد امکانات تفریحی - فراغتی در روستا
۵/۲	۱۵/۸	۴۲/۱	۲۱/۱	۱۵/۸	ایجاد انگیزه جهت ترمیم خانه‌های سنتی
۰	۳۱/۶	۴۲/۱	۱۰/۵	۱۵/۸	درک اهمیت فضاهای روستایی توسط روستائیان
۰	۳۱/۶	۲۶/۳	۲۶/۳	۱۵/۸	افزایش توجه به حفظ محیط‌زیست توسط روستائیان
۲۱/۱	۲۱/۱	۱۰/۴	۳۱/۶	۱۵/۸	آلودگی منابع طبیعی شامل آب، خاک و هوا
۰	۴۲/۱	۳۶/۵	۲۱/۱	۵/۳	افزایش حضور زنان در انجام فعالیت‌های گوناگون
۰	۲۶/۳	۴۷/۳	۲۱/۱	۵/۳	افزایش ارائه خدمات بهداشتی- درمانی در روستا
۵/۳	۵/۳	۳۶/۸	۵۲/۶	۰	افزایش امنیت شغلی اعم از کشاورزی و غیرکشاورزی
۰	۱۰/۵	۵۲/۶	۲۶/۴	۱۰/۵	تمایل به اقدام جهت راه‌اندازی مشاغل گردشگری
۱۰/۵	۴۷/۳	۲۱/۱	۱۵/۸	۵/۳	بهبود مشارکت در خصوص ارائه خدمات اقامتی به گردشگران در سطح روستا

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج جدول ۶: نتایج بدست آمده از نظر سنجی افراد روستایی شاغل در حوزه‌ی گردشگری روستایی مناطق تاریخی ماسوله و قلعه رودخان که از طیف لیبرت پنج‌گزینه‌ای، خیلی کم، کم، تاحدودی، زیاد و خیلی زیاد استفاده شده است به شرح ذیل است:

نتایج بدست آمده از جدول ۶-۳ نشان می‌دهد:

۳۱/۶ درصد افراد، تأثیر افزایش درآمد را در حد کم، ۴۷/۴ درصد افراد، تأثیر کاهش فقر را در حد کم، ۳۷/۲ درصد افراد، تأثیر شکاف و اختلاف درآمدی را در حد کم، ۴۲/۱ درصد افراد، تأثیر اشتغال‌زایی را تاحدودی، ۳۸/۲ درصد افراد، تأثیر ثبات درآمدی را تاحدودی، ۳۱/۷ درصد افراد، تأثیر بالا رفتن انگیزه و تلاش برای فعالیت اقتصادی را تا حدودی، ۳۶/۸ درصد افراد، تأثیر شغل‌های کاذب را تا حدودی، ۴۲/۱ درصد افراد، تأثیر ایجاد مشاغل مکمل و متعدد را در حد کم، ۵۷/۹ درصد افراد، تأثیر کاهش میزان مهاجرت روستائیان را در حد کم، ۵۲/۶ درصد افراد، تأثیر ارتقاء جایگاه منطقه را تا حدودی، ۳۶/۸ درصد افراد، تأثیر افزایش قیمت زمین و مسکن منطقه را در حد خیلی زیاد، ۳۱/۶ درصد افراد، تأثیر تغییر کاربری اراضی کشاورزی برای اهداف و فعالیت‌های دیگر را در حد خیلی زیاد، ۳۶/۷ درصد افراد، تأثیر تحریک سرمایه‌گذاری در روستا با ورود گردشگران را در حد زیاد، ۳۱/۶ درصد تأثیر افزایش میزان ریسک‌پذیری سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری را تاحدودی، ۴۲/۱ درصد افراد، تأثیر بهبود کیفیت حمل و نقل را در حد زیاد، ۴۲/۱ درصد افراد، تأثیر بهبود وضعیت جاده‌های روستایی را تا حدودی، ۴۲/۱ درصد افراد، تأثیر افزایش تنوع محصولات تولید را در حد زیاد، ۳۱/۶ درصد افراد، تأثیر توسعه صنایع دستی بومی را در حد زیاد، ۴۲/۳۱ درصد افراد، تأثیر افزایش هزینه‌های زندگی را در حد زیاد، ۴۷/۴ درصد افراد، تأثیر ایجاد یا توسعه بازارهای محلی را تا حدودی، ۴۷/۴ درصد افراد، تأثیر بهبود ساختارهای زیربنایی و تشکیلاتی را در حد کم، ۳۱/۶ درصد افراد، تأثیر افزایش ساخت و ساز در روستا را تا حدودی، ۳۶/۴ درصد افراد، ایجاد امکانات تفریحی در روستا را در حد زیاد، ۴۲/۱ درصد افراد، تأثیر ایجاد انگیزه برای ترمیم و بازسازی خانه‌های سنتی را تا حدودی، ۴۲/۱ درصد افراد، تأثیر درک و اهمیت فضاهای روستایی توسط روستائیان را تا حدودی، ۳۱/۶ درصد افراد، تأثیر افزایش توجه به حفظ محیط‌زیست توسط روستائیان را در حد زیاد، ۳۱/۶ درصد افراد، تأثیر آلودگی منابع طبیعی شامل آب، خاک و هوا را در حد کم، ۴۲/۱ درصد افراد، تأثیر افزایش حضور زنان در انجام فعالیت‌های گردشگری را در حد زیاد، ۴۷/۴ درصد افراد، تأثیر ارائه خدمات بهداشتی-درمانی در روستا را تا حدودی، ۳۶/۸ درصد افراد، تأثیر افزایش امنیت شغلی اعم از کشاورزی و غیرکشاورزی را در تاحدودی، ۵۲/۶ درصد افراد، تأثیر تمایل به اقدام جهت راه‌اندازی مشاغل گردشگری را تاحدودی، ۳۶/۸ درصد افراد، تأثیر تعامل بیشتر اهالی روستا با گردشگران را تاحدودی و ۴۷/۴ درصد

افراد، تأثیر بهبود مشارکت در خصوص ارائه خدمات اقامتی به گردشگران در سطح روستا را تا حد زیاد، در دستیابی به توسعه‌ی پایدار روستایی مؤثر می‌دانند.

یافته‌های تحلیلی

تحلیل داده‌های بدست آمده با استفاده از ابزار آماری و نرم‌افزار SPSS به شرح زیر است:

در بخش آمار تحلیلی با توجه به اهداف تحقیق در دو مرحله بیان گردید:

بخش اول: بررسی رابطه بین متغیرهای این تحقیق با تأثیرات اقتصادی گردشگری و بخش دوم مقایسه اثرات مثبت و منفی توسعه‌ی گردشگری تاریخی مناطق روستای ماسوله و گشت قلعه رودخان.

بخش اول: بررسی رابطه بین متغیرهای این تحقیق با تأثیرات اقتصادی گردشگری

نتایج بررسی رابطه بین متغیرهای این تحقیق با تأثیرات اقتصادی گردشگری روستایی توسعه نشان داد بین متغیرهای افزایش درآمد، کاهش فقر، اشتغال‌زایی، تقویت شغل‌های کاذب و غیرمولد، افزایش قیمت زمین و مسکن، تغییر کاربری اراضی کشاورزی برای اهداف و فعالیت‌های دیگر اقتصادی، تحریک سرمایه‌گذاری در روستا با ورود گردشگران، بهبود وضعیت جاده‌های روستایی، افزایش تنوع محصولات تولیدی، توسعه-ی صنایع دستی بومی و محلی، ایجاد امکانات تفریحی- فراغتی در روستا، ایجاد انگیزه جهت ترمیم خانه‌های سنتی، حضور زنان در انجام فعالیت‌های گردشگری و تمایل به اقدام جهت راه‌اندازی مشاغل گردشگری، با اثرات اقتصادی گردشگری رابطه مثبت و معنی داری در سطح ۵ درصد داشته است.

بخش دوم: مقایسه اثرات مثبت و منفی توسعه گردشگری تاریخی مناطق روستای ماسوله و گشت قلعه رودخان.

جدول ۳. مقایسه‌ی اثرات مثبت و منفی توسعه‌ی گردشگری تاریخی در مناطق روستایی شهرستان ماسوله و گشت قلعه رودخان

متغیرها	آماره آزمون (مقدار T)	درجه آزادی	سطح معناداری	سطح معناداری ۹۵ درصد حد پایین حد بالا
اثرات منفی	۳۲/۶۶	۱۸	۰/۰۰۰	۲/۶۴
اثرات مثبت	۳۸/۸۹	۱۸	۰/۰۰۰	۲/۹۱
کل	۳۹/۷۴	۱۸	۰/۰۰۰	۲/۶۵

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۴. اولویت‌بندی اثرات توسعه‌ی گردشگری تاریخی در مناطق روستایی شهرستان ماسوله و گشت قلعه رودخان

اثرات	میانگین رتبه ای	انحراف معیار	درصد ضریب تغییرات
منفی	۲/۸۲	۰/۳۷	۱۳/۱۲
مثبت	۲/۷۶	۰/۳۱	۱۱/۲۳

منبع: یافته‌های تحقیق

بررسی اثرات توسعه‌ی گردشگری در مناطق روستایی شهرستان ماسوله و گشت قلعه رودخان استان گیلان نشان داد که توسعه‌ی گردشگری موجب بروز اثرات مختلف (مثبت و منفی) شده است. معنی‌داری در سطح یک درصد نیز این مطلب را تأیید می‌کند. هم‌چنین درصد ضریب تغییرات کمتر (۱۱/۲۳) اثرات مثبت نشان می‌دهد که توسعه‌ی گردشگری در مناطق روستایی شهرستان ماسوله و گشت قلعه رودخان استان گیلان دارای اثرات مثبت بیشتری نسبت به تأثیرات منفی است.

نتیجه گیری

گردشگری در مفهوم پایداری در بر گیرنده پردازش معنایی خاص خود است. زایش این مفهوم در ادبیات گردشگری، حاصل تلاش در جهت دستیابی به پایداری در زمینه‌های توسعه است. توسعه‌ی پایدار از نظر زیست‌محیطی، غیر مخرب، از نظر فنی متناسب، از نظر اقتصادی پویا و از نظر اجتماعی، قابل پذیرش مردم است. حال اگر توسعه‌ی پایدار یکی از اهداف عینی این عصر از صنعت گردشگری است، پس، اندازه‌گیری عملکرد و اثراتش در مقصدهای گردشگری یک ضرورت است.

گردشگری روستایی می‌تواند به مانند یکی از گزینه‌های مناسب برای درآمدزایی و ایجاد شغل و دگرگونی‌های مثبت روستایی در نظر گرفته شود و یکی از اهداف مهم توسعه‌ی روستایی کاهش بیکاری و ایجاد فرصت‌های شغلی است.

در این تحقیق دریافته‌ام که بهبود توسعه روستا در گرو افزایش درآمد روستاییان و نیز افزایش رفاه عمومی در روستا با توجه به متغیرهای افزایش درآمد، کاهش فقر، اشتغالزایی، تقویت شغل‌های کاذب، تحرک برای سرمایه‌گذاری، و... می‌باشد. با توجه به رابطه معنی دار بودن این متغیرها، چنانچه به این متغیرها توجه شود و به طرق مناسب و در یک فرآیند برنامه‌ریزی شده، تقویت و حمایت گردند، می‌توان تأثیرات اقتصادی مستقیم و غیرمستقیمی در بهبود وضعیت خانوارهای روستایی و افزایش سطح کیفیت زندگی آن‌ها ایجاد نمود. بهبود وضعیت اقتصادی در سطح روستا با به عبارتی توسعه‌ی اقتصادی در روستا می‌تواند به توسعه‌ی عوامل دیگر از جمله توسعه‌ی اجتماعی و فرهنگی نیز منجر گردد و نهایتاً یک توسعه‌ی همه جانبه و پایدار را در روستاها سبب گردد، در این صورت است که رسیدن به اهداف توسعه‌ی پایدار روستایی و همچنین دستیابی به اهداف توسعه‌ی ملی امکانپذیر خواهد شد.

با توجه به نتایج بدست آمده مشخص می‌گردد که گردشگری روستایی برای دستیابی به توسعه اقتصادی پایدار می‌بایست:

- ۱- زیر ساخت‌های مناسب برای گردشگران در مناطق روستایی با جلوه‌های گردشگری ایجاد شود.
- ۲- اعتبارات مناسب برای بخش خصوصی برای احداث زیر ساخت مناسب در روستاها.
- ۳- آموزش مناسب و مرتبط برای روستاییان به منظور چگونگی ارتباط با گردشگران.
- ۴- از وسایل ارتباط جمعی مثل تلویزیون و فضای مجازی برای تشویق گردشگران جهت بازدید از مناطق روستایی استفاده نمود.
- ۵- برنامه‌ریزی مناسب برای شناسایی مناطق تاریخی در روستاها اتخاذ گردد.

منابع

- پاپلی‌یزدی، محمدحسین، سقایی، مهدی. (۱۳۸۲). گردشگری و تبارشناسی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۶۸ رحیم‌پور، علی. (۱۳۸۴). جهانگردی، امنیت و توسعه. ماهنامه‌ی بازاریابی، شماره ۱۷، تهران.
- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۷). توسعه‌ی گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، تهران: موسسه‌ی انتشارات دانشگاه تهران.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، رضوانی، محمدرضا، اکبری‌ان رونی‌زی، سعیدرضا، بدری، سیدعلی. (۱۳۹۰). تحلیل مقایسه‌ای آثار اقتصادی گردشگری خانه‌های دوم با گردشگری روزانه بر نواحی روستایی با رویکرد توسعه‌ی پایدار (مطالعه‌ی موردی: شهرستان شمیرانات، استان مرکزی)، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره ۴، صفحات ۳۵-۶۲.
- رومیانی، احمد، شایان، حمید، سجایی قیداری، حمداله، رضوانی، محمدرضا، (۱۳۹۸)، ارائه الگوی برای توسعه پایدار مقصدهای گردشگری روستایی با رویکرد برنامه‌ریزی فضایی مورد مطالعه: شرق استان مازندران، فصلنامه‌ی علمی و پژوهشی گردشگری و توسعه، سال دهم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰.
- رومیانی، احمد، شایان، حمید، سجایی قیداری، حمداله، رضوانی، محمدرضا، (۱۳۹۷)، برنامه‌ریزی راهبردی فضایی توسعه‌ی پایدار مقاصد گردشگری روستایی با استفاده از مدل استراتژیک SOAR، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، بهار ۱۳۹۹، دوره ۱۱، شماره ۱.
- زاهدی، شمس‌السادات. (۱۳۸۶). توسعه پایدار، تهران: انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- شریف‌زاده، ابوالقاسم، مرادی‌نژاد، همایون. (۱۳۸۱). توسعه‌ی پایدار گردشگری روستایی، ماهنامه‌ی اجتماعی-اقتصادی جهاد سازندگی، شماره‌های ۲۵۰ و ۲۵۱ (خرداد و تیر).
- غفاری، سیدرامین، مرادی، محمود، نیک‌بخت، داود، (۱۳۹۳)، تعیین سازمان و ساختار توسعه‌ی فضایی گردشگری روستایی در شهرستان بویراحمد، جغرافیا (فصلنامه‌ی علمی-پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران). دوره جدید، سال دوازدهم، شماره ۴۱.

نجفی‌کانی، علی‌اکبر، نجفی، کبری، (۱۳۹۹)، ظرفیت‌سنجی گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه‌ی فضایی و اقتصادی نواحی بیلاقی مورد: بخش مرکزی شهرستان دماوند، فصلنامه‌ی اقتصاد فضا و توسعه‌ی روستایی، سال دهم، شماره‌ی اول (پیاپی ۳۵)، صفحات ۶۹-۹۰، بهار ۱۴۰۰.

هال، کالین، جنکینز، جان. (۱۳۸۹). خط مشی‌گذاری گردشگری ترجمه سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ چهارم.

- Boers, B., & Cottrell, S. (2005). Sustainable Tourism Infrastructure Planning: A GIS Based Approach. Proceedings of the 2005 Northeastern Recreation Research Symposium Bolton Landing, NY. Gen. Tech. Rep.
- Diamantis, D. (2007). Ecotourism: Management and Assessment. London: Thomson Learning.
- Franklin, A. (2007). The Problem with Tourism Theory. In A. Morgan, & A. Pritchard, the Critical Turn in Tourism Studies: Innovative Research Methodologies, 131-14.
- Gordon, K. (2007) Evaluation of tools for sustainability assessment in tourism; Unpublished M. A Dissertation. Oklahoma State University.
- Hall, C. M. & Lew, A. A. (1999) Sustainable tourism; a geographical perspective. New York, Longman.
- Jomehpour, M. (2005). Introduction to Rural Development Programs; Views and Methods, Tehran, Khome Publications (In Persian).
- Pernecky, T. (2010). The Being of Tourism. The Journal of Tourism and Peace Research, (1)1:1-15.
- Sharpley, R. (2009) Tourism Development and the Environment: Beyond Sustainability. Swarbrooke, John (1991) sustainable tourism management; UK: CABI Publishing.
- Wilson, S. (2001). Factors for success in rural tourism development. Journal Of Travel Research, Boulder, 40 (2), 132-19.